

Vicent Garcia a Tortosa: noves petjades del poeta a la seva ciutat

Enric QUEROL COLL*
Institut de l'Ebre

RESUM

L'article aporta novetats documentals sobre l'entorn familiar del poeta Francesc Vicent Garcia, les seves relacions amb el personatge i les visites i estades que feren a Vallfogona de Riucorb, on Garcia exercí de rector. Repassem també els documents que relacionen Garcia amb la ciutat i, en especial, un plet seguit a la Cúria eclesiàstica contra Vicent Martí i Gaspara Bono, germanastra del poeta, perquè havien contret un matrimoni clandestí. Garcia, present a Tortosa en les dates del fet, hi podria estar implicat.

Paraules clau: Francesc Vicent Garcia; entorn familiar; Tortosa; Vallfogona de Riucorb; matrimoni clandestí

RESUMEN

El artículo aporta novedades documentales sobre el entorno familiar del poeta Francesc Vicent Garcia y sus vínculos con el personaje, así como sobre las visitas y estancias de estos parientes en Vallfogona de Riucorb, donde Garcia ejerció de rector. Se repasan también los documentos que relacionan Garcia con Tortosa y, especialmente, un pleito seguido en la Curia eclesiástica contra Vicent Martí y Gaspara Bono, hermanastra del poeta, por haber contraído un matrimonio clandestino. Garcia, que estuvo en la ciudad por las mismas fechas, podría estar implicado en el caso.

Palabras clave: Francesc Vicent Garcia; entorno familiar; Tortosa; Vallfogona de Riucorb; matrimonio clandestino

ABSTRACT

This article presents an update of the milieu of the poet Francesc Vicent Garcia in Tortosa, the relationships with his family and their visits and sojourns in Vallfogona de Riucorb, where he was the parish priest. The documents relating Garcia with Tortosa are reviewed, especially a lawsuit followed in the ecclesiastical Court against Vicent Martí and Gaspara Bono, half-sister of the poet, due to their illegal wedding. Garcia, who was present at the town those days, could have been involved in the issue.

Key words: Francesc Vicent Garcia; family circle; Tortosa; Vallfogona de Riucorb; illegal wedding

* Treball integrat al projecte de recerca *Francesc Vicent Garcia (1579-1623) en el contexto barroco: edición, interpretación y recepción de su obra literaria* PID2020-118588gb-I00.

En el ja llunyà any 2000, Albert Rossich i un servidor vam publicar un article en el qual presentàvem una sèrie de novetats documentals sobre la relació del poeta Vicent Garcia amb Tortosa. Aquell corpus informatiu ha anat creixent gràcies a noves troballes, no menors, com ara la controvertida partida de baptisme, que situa el naixement del poeta a Saragossa, i d'altres (veg. Rossich 2019; Querol Coll 2023).¹ En les següents pàgines presentem, amb les actualitzacions pertinents, el cercle familiar del poeta i el context en què es va formar —els Garcia, els Ferrandis, els Bono, els Orient. Amplifiquem també una darrera troballa documental que ens permet conèixer una visita a la seva família tortosina. Aquest episodi, esbossat en la nostra biografia sobre el poeta i tractat ara amb més espai, aporta llum sobre la mena de vincles que mantingué amb aquest entorn parentesc, del qual mai es va deslligar, i que com tindrem ocasió d'observar, actua com un clan.

Alguns personatges de l'entorn familiar

Les troballes documentals dels darrers anys mostren que el poeta es va criar en un ambient culturalment estimulant. En primer lloc, coneixem la dedicació de l'avi, Francesc Garcia (I)² i d'altres parents seus a la música i la dansa. Entre les activitats desenvolupades en aquest àmbit, els Garcia exercien de ministrils del Consell municipal, és a dir, tocaven instruments en les festes, celebracions i actes organitzats per aquesta institució; servien de cantors a la capella de cant de la Seu; ballaven els cavallets a la festa del Corpus i, fins i tot, sabem que l'avi donava classes particulars de dansa. En un contracte firmat el novembre del 1602 Francesc Garcia (I) concorda amb Llorenç Parent, carceller, ensenyar-li «de sonar llaüt y totes les danses sab y porà, y les danses al dit llaüt y de sonar ministril, flauta, corneta». Jeroni Garcia, oncle de Vicent, es dedicà professionalment a la música i és probablement l'homònim contractat per la capella de música de la Seu de Saragossa el 1582 (Calahorra 1977-1978: vol. II, 286-290).

La família de la mare, els Ferrandis, eren bàsicament menestrals, com els Garcia. Trobem, però, un personatge amb estudis i relacionat amb el món de les lletres. Es tracta de Francesc Ferrandis (? – 1624), frare franciscà que podria ser l'homònim que es doctorà en Teologia a València, el

1 Per una biografia actualitzada sobre Vicent Garcia, cal consultar aquestes obres referides, de les quals n'extracto la informació. Per una lectura contextualitzada i comentada del text, cal consultar l'edició de l'obra completa, que ha vist ja el primer volum, per part de Rossich (2023).

2 Hem documentat fins a quatre generacions amb el nom i cognom Francesc Garcia. Nosaltres, als efectes d'aquest paper, anomenarem Francesc Garcia I a l'avi, i així successivament. En realitat el poeta és conegut com a Francesc Vicent o Vicent a soles.

15 d'agost del 1574 (Felipo; Miralles 2002: 118-119). Francesc Ferrandis³ fou considerat un dels «varones insignes» de l'orde a Catalunya, segons l'historiador franciscà Francesc Marca. Assolí en diverses ocasions el càrrec de guardià del convent de Jesús de Barcelona i fou membre de l'aparell de la Inquisició al Principat amb el càrrec de qualificador —és a dir, censor de les obres que es publicaven. El seu nom apareix aprovant la publicació de diversos llibres impresos a Barcelona entre el 1597 i el 1609. Aquest Francesc Ferrandis és, possiblement, un personatge clau a l'hora d'entendre el trasllat de Vicent Garcia a Barcelona per estudiar a les darreries del segle XVI. Entre la documentació de l'Arxiu Parroquial de Valfogona es conserva un document solt —una nota, podríem dir— en què un tal «Fra Ferrando», del convent de Jesús de Barcelona, convida a dinar «a Francesch Garcia, student en casa de mossèn Amell». Són, efectivament, oncle i nebot, i és lògic i versemblant pensar que el franciscà el protegí durant la seva estada barcelonesa.

Els Bono

La vida familiar va prendre un gir inesperat amb el matrimoni de la dues vegades viuda, Margarida Ferrandis, amb el llibreter Pau Bono. Aquesta avinentesa introduí, inevitablement, el petit Vicent Garcia al món dels llibres. Els cosins de Pau Bono, Mateu i Miquel Bono i Colomer, seguien la carrera eclesiàstica. Miquel estudià Teologia a València, tot i que no hi ha constància que s'acabés graduant,⁴ i fou nomenat rector de la parròquia de Sant Jaume, a Tortosa, cap al 1604. El primer de maig del 1608 va ser raptat pels pirates nord-africans, al coll de Balaguer, juntament amb altres dos tortosins, i fou portat captiu a Alger, on traspassà el novembre del 1609. L'altre germà, Mateu, ocupà diversos càrrecs menors dins l'Església tortosina. En diverses ocasions apareix a la documentació gestionant els afers de Vicent Garcia a Tortosa.

A la mort de Pau Bono, l'abril del 1609, Margarida es va fer càrrec del negoci i apareix documentada com a llibretera de la ciutat fins el 1617, si més no. Un dels fills del matrimoni —germà de Vicent Garcia per part materna, per tant—, anomenat Pere Bono (Tortosa, 1594 - Saragossa, 1627), treballà al negoci amb la mare i, posteriorment, s'establí pel seu compte amb un destacat llibreter de Saragossa, Juan de Bonilla (Velasco 1998: 346-347). La societat Bonilla-Bono exercí una gran activitat com a editors de llibres, és a dir, assumien les despeses d'impressió d'alguna obra que creien que tindria sortida comercial. El negoci els portà a pro-

3 El cognom és referenciat amb múltiples variants, com ara Ferrando, Ferrándiz, Fernán-dez o Ferran.

4 El 3 d'agost del 1594 escriu a l'Audiència del Principat tot exposant que ja feia alguns anys que estudiava Teologia a València, i que bo i tenint edat d'ordenar-se no gaudia encara de cap benifet ni tenia patrimoni. En la sol·licitud demana un dels benifets de patrimoni reial vacants a Perpinyà (ACA (=Arxiu de la Corona d'Aragó). Cancelleria, reg. 4384, f. 91v)

more la impressió d'obres a Saragossa, Madrid i Barcelona. Una mostra de l'activitat comercial de la societat: mort ja Pere Bono, la seva mare, a qui havia nomenat hereva, s'encarrega de gestionar la recuperació de certes bales de llibres que es trobaven a Sicília.⁵

Una altra de les filles del matrimoni Bono-Ferrandis, Margarida Bàrbara, es va casar, l'abril del 1604, amb el comerciant Gaspar Orient, nascut a València, però de família originària de Tortosa i de Bot (Terra Alta). Orient, cunyat, per tant, de Vicent Garcia, és conegut perquè el poeta imprimí un plec solt poètic —una de les poques publicacions en vida— amb aquest pseudònim: *A la justa poètica tinguda en Gerona en alabança del beato pare Ignaci de Loyola. Romanç compost per Gaspar Orient, natural de Tortosa* (Barcelona, 1611).⁶ La crítica ha deixat ben clar que el plec conté les composicions que Garcia presenta a la referida justa i un romanç en què n'explica el context (Rossich 1988: 80-85). Com hem d'entendre, per tant, aquesta atribució? Es tracta d'una facècia de Garcia? Volia evitar fer públic el seu nom a l'imprès per alguna raó que se'ns escapa? No en tenim cap pista al respecte. Sabem, però, que Gaspar Orient i Vicent Garcia tingueren una relació estreta i que el primer actuà de procurador del poeta en diverses ocasions per gestionar els seus afers i interessos tortosins.⁷ Orient fou un comerciant molt actiu i exercí de tauler de la Generalitat a Tortosa. Estigué implicat en les bandositats locals, motiu pel qual va estar detingut a Barcelona per ordre del duc d'Alburquerque, virrei del Principat.⁸ Se'l considerava de la facció tortosina dels cadells.⁹ Morta Margarida Bono, esposa d'Orient, el novembre del 1616, el vidu va contraure matrimoni, a finals del 1617, amb Paula de la Vall i Montreal, de la veïna vila de Xerta. A l'any següent, 1618, el matrimoni engendrà Baltasar Orient de la Vall, que gràcies a la seva lleialtat a Felip IV durant la Guerra dels Segadors —a l'igual que bona part de la societat tortosina— fou ennoblit. També Josep Duran, fill de Vicenta Orient i Bono, neboda del poeta, fou premiat amb un privilegi de cavaller pels serveis a la Corona hispànica durant el conflicte (Rovira 1997: 127-129, 243-245). La família, com veiem, anava agafant prestància social.

5 ACBEB (=Arxiu Comarcal del Baix Ebre). Fons de l'Ajuntament de Tortosa, reg. 3444, f. 69v.

6 Només se'n conserva un exemplar, a la British Library. General Reference Collection 11450.e.25.(32.).

7 ACTo (=Arxiu Capitular de Tortosa). Fons Notarial. M. G. Roses 1, s/f (22 de març de 1614).

8 El 6 de desembre del 1618 el virrei ordena a Antoni Melies, comissari reial, que guiï a Barcelona certs testimonis que han de depositar davant l'Audiència en defensa de Josep Tomàs, Gaspar Orient i Pere Solà, empresonats a la capital del Principat (ACA. Cancelleria, reg. 5217, f. 90v).

9 ACA. CA. Lligall. 365, s/f. (Procés contra Tomàs Solsona).

Una visita problemàtica a Tortosa

Una volta presentada la xarxa familiar tortosina ens resultarà més fàcil entendre el següent episodi, en què apareixen bona part d'aquests personatges. Tot i que Garcia sempre es considerarà tortosí, no tenim gaires documents que el vinculin presencialment a la ciutat. Entenem que hi residí des del 1582 si més no, any de la mort del pare —Vicent tenia aleshores tres anys— fins a finals del segle XVI, però és possible també que hi residís des del 1580, mesos després del seu naixement: a causa del traspàs de Jerònima Antiga Rovira, Francesc Garcia (II) i Margarida Ferrandis, filla de la finada, es van traslladar a Tortosa, l'estiu del 1580, per gestionar l'herència. Margarida, amb el petit Francesc Vicent, encara estava a Tortosa el 13 d'octubre del 1580, data en què atorga testament.¹⁰ És possible que restés a la ciutat amb el xiquet i que el pare marxés a Saragossa, on traspassà el 1582.

Després d'aquest episodi, hem d'avançar fins el 29 d'agost de 1600 per trobar un document que vinculi directament Vicent Garcia amb la ciutat. En aquesta ocasió, el bisbe Pedro Manrique li expedí la llicència pertinent per tal de rebre les primeres ordes clericals a Barcelona. Cal assenyalar que, segons el document, Garcia ja estava estudiant a la Ciutat Comtal. A part d'aquest, hi ha diversos instruments notariais que el vinculen amb la família, bé perquè nomena procuradors que gestionin els seus interessos a Tortosa, com és el cas de Mateu Bono i Gaspar Orient, o per motius hereditaris. Finalment, sabem que es doctorà en Teologia als Reials Col·legis el maig del 1622. És cert que també podem trobar referències a la ciutat als seus poemes, però, com hem vist, hi ha poca evidència documental de la seva presència a la ciutat i és per això que la notícia de l'estada del poeta a Tortosa a finals de 1618, segons reporta un plet de la Cúria eclesiàstica, és molt rellevant per comprovar el lligam que hi mantingué i també per entendre el funcionament clànic dels diversos llinatges emparentats.¹¹

Els fets comencen el setembre de 1617, quan Vicent Martí, fill d'un homònim conegut com *lo Barçaloní*, anà a veure la seva amiga Joana Rovira a la torre d'en Verge, propietat de la família de la jove. Allí «la foràs y conegué carnalment la dita Joana Rovira, deflorant-la y llevant-li sa lloable virginitat», segons declara la noia en el procés judicial al qual tot seguit farem referència. Joana reporta també que ella i Vicent Martí s'havien promès matrimoni amb anterioritat, d'aquí la visita del noi, que aleshores tenia uns 18 anys. El cas és que Martí no sols no complí la promesa, sinó que poc temps després es comprometé formalment amb Gaspara Bono, germanastra de Garcia. Aleshores, la Rovira el denuncià a la Cort secular, on se li van obrir diligències el 27 d'octubre del 1617.

10 ACBEB. Fons Notarial de Tortosa (secció històrica), reg. 1540, s/f.

11 ACTo. Plets criminals. Super matrimoni clandestini Vicent Martí menor, botiguer de teles i Gaspara Bono.

Veient que la situació es podia tòrcer, al dia següent Martí es retirà a la Seu i s'acollí a sagrat. Martí i Gaspara Bono no es van tirar enrere, sinó que van fer publicar les amonestacions pertinents a la Seu, pas previ a contraure matrimoni. Aleshores Joana Rovira s'hi oposà, tot al·legant que Martí ja estava compromès i que tenia obligació de casar-se amb ella. En conseqüència, el bisbe Luis de Tena encarregà a Mateu Jordà, doctor en drets, que obrís un procés, ara a la Cúria eclesiàstica, per aclarir els fets, el 28 de novembre de 1617.

Segons deposa l'escrivà Jaume Solà, la Paeria –cort de justícia local– decretà l'empresonament preventiu de Martí, acusat d'estupre, però aquest es va retirar a les cases del deganat i de la sagristia, adossades a la Seu, propietat aleshores de Jaume Vinyals, dignitat de sagristà, i de Pere de Montcada, degà, personatges molt relacionats amb Vicent Garcia, com veurem. Segons el mateix Solà, «lo adjudicaren a presó y après al cap de dos o tres dies lo veu retirat en la Seu, en la qual estigué après molt temps retirat». Acollir-se a sagrat era una manera força habitual per escapolar-se de la justícia i precisament durant el 1616-1617, arran de l'entrada al Principat per Tortosa del noi virrei, el duc d'Albuquerque, molts ciutadans implicats en les bandositats es van refugiar a les esglésies de la ciutat (veg. Muñoz 2011: 193). Martí va continuar retirat gairebé un any, tot i que sabem que feu una escapada a Barcelona, en data indeterminada. Per trobar una sortida al cul-de-sac en què es trobaven, Martí, *motu proprio* o aconsellat per algú, decidí casar-se sense les amonestacions pertinents, incorrent així en una clara violació de les disposicions del concili de Trento sobre el matrimoni. L'Església, mitjançant aquest nou ritual matrimonial, volia regular els desposoris per la conflictivitat social que generaven.

De les declaracions dels testimonis es desprèn que Vicent Martí i Gaspara Bono van organitzar un matrimoni clandestí –o una farsa de casament, segons com es miri– amb l'ajut i la connivència de la família, que actuà com a cooperadora necessària i de clan protector. Prenent com a centre d'operacions la casa de Gaspar Orient, aleshores absent de la ciutat, el 19 de desembre de 1618 la família va congregar a la dita residència cinc testimonis que, segons declaren, desconeixien el motiu pel qual foren cridats. Aleshores, Estèsia Homedes, majordona dels Orient –«ama o casera» segons els declarants– anà a buscar un capellà amic de la família. En no trobar-lo, va abordar Joan Xies, amb qui es va topar pel carrer casualment, i li va dir que l'ama necessitava la seva atenció: «señor curat, fassa'm mersè ara mateix de venir a casa del Sr. Orient, que la senyora té molta necessitat». Xies, pensant que es trobava malalta o que li calia confessió, accedí a acompanyar-la. En entrar a la sala veié la senyora Orient, és a dir, Paula de la Vall, asseguda tranquil·lament a la vora del foc. Aleshores es va tancar la porta de l'escala i del darrere d'un cortinatge van sortir Vicent Martí i Gaspara Bono que, agafats de la mà i en veu alta, es van declarar marit i muller. El prevere Xies, sorprès pel

gir de la situació, va quedar mut i esparverat i, girant l'esquena, va sortir corrent escales avall. Val la pena reproduir l'episodi segons la declaració del propi Xies, el dia següent dels fets:

en lo dia de ahir, 19, a les 11 i quart, aplegà a ell testimoni una dona que es diu na Estàsia, casera que és, o ama, de m. Gaspar Orient, mercader, y li digué estes paraules: “señor curat, fassa'm mersè ara mateix de venir a casa del Sr. Orient, que la señora té molta necessitat” y ell testimoni li digué si estava mala y que allí a un poquet hi aniria, y dita dona li digué “no señor, sinó ara mateix, perquè és molta necessitat”. Y així ell testimoni, oyt assó, anà a dita casa ab pressa y pujà fins a la sala de dita casa, y ans de entrar en dita sala véu ell testimoni a la muller de dit Orient assentada junt del foch, y comensant-la a veure, així com entrava en la sala, li digué ell testimoni: “Ay señora, ya se li ha pasat lo desmay? Molt me n'alegre”. Y dient estes paraules, sense ella respondre-li res, sentí ell testimoni tancar la porta de la scala, y de darrere de ell testimoni sentí una veu de home que deya: “Señor, sien-me testimonis com yo so marit desta señora y li done mon cos”. Y girant-se ell testimoni véu com lo fill del Barçaloní, nomenat Vicent Martí, tenia de la mà a la filla de la viuda Bona, y era lo que havia dit dites paraules, y véu ell testimoni seguidament que la dita Bona, *immediate* en haver acabat de dir lo dit Vicent Martí dites paraules, digué també que li fessin testimoni com era muller del dit Vicent Martí y li donava son cos com a muller sua. Y ell testimoni, vist assò, restà espantat y com en éxtasis, y sense dirlos res girà les spalles y se n'anà. Y véu ell testimoni com en dita sala hi havia quatre o sinch homes assentats en unes cadires, y de ells conagué molt bé ell testimoni a t. Arbona, criat del sacristà Viñals, y dels altres, si bé los conex de cara, ni sap ni se recorda de sos noms.

El dia 22 de desembre, Onofre Muñoz, procurador fiscal de la Cort eclesiàstica, va presentar una denúncia criminal contra Vicent Martí i Gaspara Bono per haver intentat casar-se sense procedir les degudes amonestacions. Assabentats del moviment de la Cúria, la família preparà la fugida de la parella. Segons declara Mateu Bono, cosí de Pau Bono i, per tant, oncle segon de Vicent Garcia, el matrimoni va decidir fugir per evitar que els capturessin. El mateix declarant reporta haver acompanyat Gaspara a l'hort de Francesc Bono, el seu germà, situat a l'horta de Pimpí, als afores de Tortosa, el dia 21 de desembre a les vuit de la tarda. L'hort es convertí en el nou teatre d'operacions. Dues hores més tard acudia, amb roba i cavalcadures, Vicent Martí, acompanyat de Pere-Andreu Peroy, parent dels Bono. A la matinada es va presentar un tal Feliu, hortolà de Gaspar Orient, amb més cavalcadures. El matrimoni, Pere-Andreu Peroy, l'hortolà Feliu i un altre home, del qual no en sabem el nom, van marxar pel camí de Barcelona.

La declaració de Pere-Andreu Peroy revela més personatges implicats en el cas. Aquest testimoni deposa que, tot i que era en volts de Nadal i no li venia de gust marxar de casa, accedí a acompanyar la parella perquè Margarida Ferrandis, la mare de Vicent Garcia, li demanà encaridament. També precisa el lloc on van anar, que no és altre que Vallfogona de Riucorb:

La Sra. viuda Bona, sa tia d'ell testimoni, li pregà li fes plaher de acompanyar a Gaspara, sa filla, **a rectoria de son germà**, y no obstant que li sabé mal a ell testimoni per ser sobre festes, però per tenir ell testimoni lo deute que té ab dita Bona y lo molt que lo-y pregà [...]

Peroy, que havia llogat dues mules, passà a buscar Martí, que portava una maleta amb roba, i plegats anaren a l'hort de Francesc Bono. D'allí emprengueren el camí de Barcelona, i durant el trajecte, tot xerrant, li van dir que fugien per por no els detinguessin: «per lo que podia ésser».

El mateix corrobora l'hortolà Joan Feliu en la seva deposició:

Lo envià a demanar a ell testimoni la filla de la señora viuda Bona y li digué que la acompanyàs a la terra on estava son germà rector y acudís ab dos machos de càrrega a l'hort d'en Bono. De matinada se'n anaren al lloch ont lo germà de dita Bona és rector, y los dexà ell testimoni allí.

El fugitiu van residir uns mesos a Vallfogona, des d'on van maniobrar judicialment. El 14 de juny de 1619, davant Pere Sabater, rector de l'Ametlla, poble veí de Vallfogona, nomenaven procurador Josep Puigvert, notari tortosí, per gestionar el cas a la Cúria eclesiàstica de Tortosa. Martí actuà com a testimoni en diversos actes notariais rebuts per Vicent Garcia —els rectors dels pobles actuaven sovint com a notaris— fins a l'agost del 1619. A poc a poc, a la llum de les declaracions del testimoni, podem posar cara a una sèrie de personatges que han anat exercit de suport necessari per materialitzar el matrimoni i la fugida. En un dels centres d'operacions, la casa de Gaspar Orient, trobem Paula de la Vall, esposa de Gaspar, el seu germà Francesc de la Vall i la viuda Montreal, la seva àvia. L'altre lloc clau fou l'hort de Francesc Bono, pagès ric, on veiem aparèixer el prevere Mateu Bono, oncle de la casada, i Pere-Andreu Peroy, emparentat també amb els Bono. Un altre personatge clarament favorable als interessos del clan fou el sagristà major Jaume Vinyals,¹² a les cases del qual es retirà Vicent Martí quan fugí de la justícia. Vinyals actuà de marmessor testamentari de Gaspar Orient i la seva figura està sovint present en els documents notariais generats per la família. Finalment, com hem pogut comprovar, també estigueren implicats en el cas els Garcia-Ferrandis. És evident que Margarida Ferrandis, la mare

12 Jaume Vinyals, natural de Sarrià i doctor en drets, gaudia de la dignitat d'abat del monestir de Santa Maria de la Jau, a la diòcesi d'Elna. Fou nomenat sagristà major de Tortosa el 1614, dignitat que retingué fins al seu traspàs, el 1627.

de Vicent Garcia, va ajudar a organitzar la fugida a Vallfogona –persuadí Pere-Andreu Peroy perquè comboiés el matrimoni fins al poble– i, per tant, estava necessàriament conxorxada amb Vicent Garcia.

La Cúria eclesiàstica va tenir especial interès en aclarir qui foren aquests cooperadors necessaris i, especialment, si Vicent Garcia, que com a prevere i rector era coneixedor de les lleis i de les trampes que feien al cas, estava al darrere de la trama. Tot i que no es conserva el qüestionari preparat per la Cúria, les respostes dels testimonis deixen ben clar que Garcia va estar present a Tortosa just durant aquells dies, encara que ningú el relaciona directament en els cas. De fet, hi ha una mena de llei del silenci sobre qui va organitzar el matrimoni clandestí. Segons la declaració d'Estèsia Homedes, casera dels Orient:

lo dimars a vespre propasat [18.12.1618], veu ella responent que, después de haver sopat, anà a dita casa de dit M^o. Orient, M^o. tal Garcia, prevère, germà de dita Gaspara y parlà ab les señores allí al foch, y ella responent no sap dir si tractaren o parlaren alguna cosa. *Interrogata dixit* que lo dimecres de matí no véu ella [...] que anàs a dita casa lo dit M^o. Garcia ni altra persona més de les que té dites.

Maria Giner,¹³ viuda i germana d'Estèsia Homedes, corrobora els fets:

uns dies abans de la festa de Sant Thomàs pròxim pasat, que li apareren dos o tres dies abans de dita festa en la nit, estant ella testimoni en casa de Gaspar Orient, veu com vingué a dita casa M^o. Francesc Garcia, rector de Vallfogona, fill que és de la señora viuda Bona, y veu ella testimoni com pujà dit M^o. Garcia a la sala, y estant ella testimoni present, parlà ab la muller de dit Orient y sa àvia, dient que folgava de conexas y altres paraules de cortesia y amistat, perquè may se havien vist y no se conexien, y ella testimoni, dexantlos entorn del foch, se n'entrà en la cuyna y no sab ni oý de quines altres coses parlaren, sinó que al cap de tres quarts de ora, poc més o meñs, que dit rector arribà a dita casa, se'n tornà a anar y en lo demà de matí, a la que es feya de dia, véu ella testimoni que vingué a dita casa Vicent Martí menor [...] no sap qui haya entrevengut en dit negoci ni qui haya aconsellat ni donat favor ni ajuda, ni sabés que es fet dit casament.

No hi ha notícia que Garcia fos inculpat en el procés. El matrimoni, com hem dit, restà a Vallfogona fins a l'agost del 1619 i intentà apel·lar a instàncies eclesiàstiques superiors. Finalment es va arribar a un compromís per donar sortida a la situació. El 30 de gener del 1621 van comparèixer davant Josep Simó, oficial de la Cúria tortosina. Es van declarar ignorants d'haver transgredit les disposicions eclesiàstiques sobre el matrimoni,

13 Devia haver estat casada amb algun Giner i en prengué el cognom, d'aquí la variació.

es mostraren penedits del fet i es van sotmetre a la benignitat i correcció de l'oficial. Aquest els va castigar a un arrest domiciliari, per separat. El 5 de febrer d'aquell any accepten pagar, com a multa, el salari d'un manobre per a la fàbrica de la Seu de Tortosa per valor de 100 lliures. Margarida Ferrandis, mare de l'esposa i la viuda Ordàs, mare de Vicent Martí, surten com a avaladores del matrimoni. El 23 de febrer reben la benedicció nupcial per part del canonge penitencier Joan Baptista Ferrer.¹⁴ Cas tancat. Vicent Martí no gaudí gaire temps de la nova situació, atès que fou soterrat el 3 d'abril del 1623. Tingueren temps, però, de ser pares d'una xiqueta, Càndia Jerònima Martí i Bono. Gaspara va contreure segones núpcies amb el notari Pau Verdejo i fou soterrada el 21 de febrer del 1636.¹⁵

De Tortosa a Vallfogona de Riucorb

Al llarg d'aquest paper hem donat compte dels escassos documents que reporten de la presència del poeta a la ciutat. Ben al contrari, la documentació revela una presència habitual de personatges tortosins, la majoria familiars, a Vallfogona. Garcia, tot i que tingué una gran mobilitat —està documentat al monestir i possessions de Santes Creus, Òdena, Tortosa, Vic, Tarragona, Girona, Barcelona, Lleida i Madrid, en la seva etapa de rector— no fou un capellà absentista i establí el seu centre vital a la seva rectoria de la vall del Corb. Desconec els ingressos que percebia com a rector, els quals complementava amb diversos benifets que gaudia a Albocàsser, Tortosa i la Selva del Camp,¹⁶ càrrecs que no en comportaven la residència. Fet i fet, tenia prou renda per tenir gent allotjada a casa, a més de les famoses majordones i escolà. És ben conegut l'episodi en què, a instàncies del comanador santjoanista de Vallfogona, nyerro declarat, va avituallar complidament Perot Rocaguinarda i la seva quadrilla de bandolers (Soler 1909: 151-162, 402).¹⁷

Pel que fa als tortosins, coneixem la presència a Vallfogona del seu germanastre Pere Bono des del 5 de setembre del 1614 fins a l'octubre del 1615, si més no. De vegades surt referenciat com a estudiant i altres

14 ACTo. Desposoris 1593-1622, p. 228.

15 ACTo. Òbits 2 f. 102

16 ACAC (=Arxiu Comarcal de l'Alt Camp). Fons notarial, reg. 253, f. 346v-347v.

17 La documentació explícita que Bartomeu Desbrull, comanador santjoanista, escrigué a Garcia per recomanar els bandolers, i que aquests sojornaren durant uns quants dies al castell del poble: «cum suis litteris missimis dicentis rectori et aliis habitatoribus dicti loci de Vallfogona se receptare in dicto castro de Vallfogona [...] in quo castro dicti latrones et facinerosi homines per aliquos dies publice existent edendo, bibendo et dormiendo expensis dicti comendatoris Desbrull» (ACA. Cancelleria, reg. 5208, f. 264-264v).

com a *bibliopola*, és a dir, llibreter.¹⁸ Hem d'entendre que estudiava amb Vicent Garcia? A partir del 1615 Bono, recordem, es va establir a Saragossa, on va fer societat amb Juan Bonilla, el llibreter-editor més important aleshores a la capital aragonesa. Un altre tortosí present al poble és Pere Saperà, passamaner, que actua com a testimoni notarial en diverses ocasions. Es deu tractar de Pere Andreu Saperà Garcia, nascut a Tortosa el 1596, fill de Gabriel Saperà i de Susanna Garcia,¹⁹ tia de Vicent Garcia. Saperà està documentat a Vallfogona entre el 3 d'agost del 1617 i el 26 d'agost del 1618, si més no.²⁰ Finalment, com hem pogut veure, Vicent Martí està documentat a bastament. La primera vegada que el detectem és el 13 de desembre del 1618, quan fa de padrí d'un bateig a la rectoria.²¹ Fixem-nos en la data, just uns poc dies abans de la boda clandestina a Tortosa. El fet que estigués amb Vicent Garcia en aquelles dates apuntaria en la direcció que el poeta estava perfectament al cas de la maniobra matrimonial o, malpensant una mica, que en fou un dels inductors. Posteriorment, com hem vist, Vicent Martí i Gaspara Bono estigueren refugiats a Vallfogona fins a l'agost del 1619, si més no.

Pel que fa a les majordones conegudes de Garcia, Joana Sociats i, posteriorment, Margarida Velasca i la seva filla Caterina,²² tot i que en la documentació se les anomena «tia», aquest apel·latiu era comú per a les majordones i per a les dones grans en general, i no implica una relació familiar que, d'altra banda, no sabem establir. La darrera visita de l'entorn familiar del poeta a Vallfogona fou, segons Corbella (1976: 66), la de Margarida Ferrandis, present al poble el 24 de novembre del 1623 per liquidar l'herència del poeta, en qualitat d'hereva universal.

18 ACBC (=Arxiu Comarcal del Baix Camp). Fons Parroquial de Vallfogona de Riucorb, reg. 21-01-54, s/f. (24 d'octubre de 1615, per exemple).

19 ACTo. Baptismes (1583-1600), f. 215v.

20 ACBC. Fons Parroquial de Vallfogona. Notarial 21-01-54, s/f.

21 ACBC. Fons Parroquial de Vallfogona. Baptismes, 21-01-50, f. 203.

22 Segons el registre parroquial de «Combregants, 1578-1647», Joana Sociats residia a la rectoria el 1609, mentre que Margarida Velasca i la seva filla, Caterina, hi residien el 1620 (ACBC. Fons de la Parròquia de Vallfogona de Riucorb 49, s/f).

BIBLIOGRAFIA

- Corbella 1976: Ramon Corbella. *El rector de Vallfogona i els seus escrits*. Barcelona: Josep Martí Morera.
- Calahorra 1977-1978: Pedro Calahorra. *La música en Zaragoza en los siglos XVI Y XVII..* Zaragoza: Institución Fernando el Católico. 2 Vol.
- Felipo; Miralles 2002: Amparo Felipo; Francisca Miralles. *Colación de grados en la Universidad valenciana foral. (Graduados entre 1580 y 1611)*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.
- Muñoz 2011. Joan-Hilari Muñoz. «El bandolerisme i les bandositats al Barroc: una visió de conjunt». Dins Joan-Hilari Muñoz, Enric Querol Coll (coord.). *Història de les Terres de l'Ebre*. Tortosa: Fundació Privada Ilercavònia Futur/ Universitat Rovira Virgili, vol. II, p. 187-196.
- Querol Coll 2023. Enric Querol Coll. *Francesc Vicent Garcia, poeta barroc. Vida i misteris del Rector de Vallfogona*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.
- Rossich 1988: Albert Rossich. *Francesc Vicent Garcia. Història i mite del Rector de Vallfogona*. Barcelona: Edicions 62.
- Rossich 2019: Albert Rossich. *Dos panegírics d'Andreu Rey d'Artieda (1604) i Vicent Garcia (1613) pronunciats a l'Estudi General de Lleida*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- Rossich 2023: Albert Rossich (ed.). [Francesc Vicent Garcia]. *Poesia completa I. Sonets i dècimes*. Barcelona: Editorial Barcino.
- Rovira 1997: Salvador-J. Rovira. *Els nobles de Tortosa (segle XVII)*. Tortosa: Consell Comarcal del Baix Ebre.
- Soler 1909: Lluís Maria Soler i Terol. *Perot Rocaguinarda. Història d'aquest bandoler*. Manresa: Imprenta de Sant Josep
- Velasco 1998: Esperanza Velasco de la Peña. *Impresores y libreros en Zaragoza (1600-1650)*. Zaragoza: Institución fernando «el Católico».